

معرفی کتاب خارجی

کتابی جدید در نقد شرق‌شناسی ادوارد سعید

* ترجمه: سعید زعفرانی زاده

خود را در مقدمه کتاب مطرح می‌کند. وی توضیح می‌دهد که هدف اصلی‌اش از نگارش این کتاب به چالش کشیدن سیطره معرفتی‌ایی است که ادوارد سعید از زمان تألیف کتاب مشهور خود شرق‌شناسی در سال ۱۹۷۸ م. بر محافل دانشگاهی حاکم کرد. این کتاب بر شمار گسترده‌ای از پژوهشگران تأثیر گذاشت و باعث ایجاد جریان «پسا شرق‌شناسی» شد که خود جریانی پیشگام در میان جریان‌های پست‌مدرن به شمار می‌آید. به دیگر سخن، کتاب دیویس مدخلی بر نقد نظریه ادوارد سعید است که هرگونه فعالیت مستشرقان اعم از پژوهش‌های تاریخی، هنری و حتی موسیقایی را ابزاری در دست استعمار و در خدمت امپریالیسم می‌داند.

دیویس بر روی یکی از نقاط ضعف مهم نظریه ادوارد سعید انگشت می‌نهد. سعید برای منسجم ساختن نظریه خود در استعماری دانستن استشراق، مجبور به دفاع از این اندیشه بود که استشراق فقط گفتمان کشورهای نظیر فرانسه و انگلستان است که مشی امپریالیستی داشته‌اند. به دیگر سخن، وی از کنار کشورهای هم‌چون آلمان، روسیه و کشورهای اروپای شرقی که در استعمار ناکام بوده‌اند به سادگی گذر می‌کند و فعالیت‌ها و دستاوردهای شایان این حوزه ژئوپلیتیک استشراق را به شکل مفصل و متمرکز بررسی نمی‌کند. به این ترتیب ادوارد سعید و شاگردان وی شرق‌شناسی را به مثابه موضوعی مستقل بررسی نمی‌کنند، بلکه آن را در چارچوب گفتمان استعماری ارزیابی می‌کنند که باعث وقوع اختلاط میان استشراق استعماری و استشراق به شکل عام می‌گردد. در نتیجه، نقد شرق‌شناسی در پروژه ادوارد سعید در حقیقت نقد استشراق استعماری و امپریالیستی است، نه نقد همه

* شرق‌شناسان*

* نویسنده: کریستین دیویس

* تاریخ انتشار: ۲۰۰۵ نیویورک

* معرفی: طارق کحلای

انتشار این کتاب، ستایش و گفت‌وگوی بسیاری را در محافل دانشگاهی آمریکا به همراه داشته است. علی‌رغم آنکه این کتاب به طور خاص به تاریخ نقاشی و هنرمندان غربی می‌پردازد، اما با اقبال بسیاری از مورخان و صاحب‌نظران در حوزه‌های دیگر، به ویژه مطالعات خاورمیانه و تاریخ اسلام، روبه‌رو شده است.

برخی، بر جنبه‌های شکلی کتاب مانند نظم و زیبایی و شمار فراوان عکس‌های رنگی آن اشاره دارند، اما برخی دیگر، به ویژه آنان که مؤلف توجه ویژه‌ای به نظریاتشان داشته، این کتاب را پاسخی قاطع به آرای منتقدان استشراق - به ویژه محقق فلسطینی الاصل، ادوارد سعید - می‌دانند. این کتاب با توجه به بحث گسترده درباره شرق‌شناسی جذابیت خاصی برای خوانندگان آمریکایی و غربی ایجاد کرده است. به ویژه آن که کسانی چون برنارد لویس که به مخالفت با اندیشه نقد استشراق شهره‌اند به ترویج آن پرداخته‌اند. لویس تصریح می‌کند که این کتاب بسیاری از آرا را درباره شرق‌شناسی تصحیح می‌کند.

کریستین دیویس، نویسنده کتاب، محقق جوان و مستقلی است که در ایالات متحده و فرانسه در رشته تاریخ هنر تحصیل کرده و علاقه بسیاری به این رشته دارد و در شماری از مجلات تخصصی مقالات خود را منتشر کرده است. دیویس طرح انتقادی

گونه‌های استشرق.

دیویس به بررسی بیش از سیصد تصویر می‌پردازد تا اهمیت انگیزه‌های شخصی نقاشان مستشرق را نشان دهد. به نظر وی آنان فقط به دنبال مناظر و تصاویر زیبایی بوده‌اند که آنها را در کشورهای اسلامی یافته‌اند. وی برای اثبات این نظریه به لوحه‌هایی نظیر نقاشی لیون بلی، هنرمند فرانسوی از حاجیان عازم مکه استناد می‌کند که در آن تناسب رنگ میان افراد و قافله شتران به تصویر کشیده شده است.

نکته دیگری که درباره گفت‌وگو ادوارد سعید و گفت‌وگو پسااستعماری عربی به شکل عام مورد غفلت واقع شده، این حکم کلی است که غرب با انگیزه‌های سیاسی و راهبردی خاص، چهره‌ای مشوه از شرق ارائه می‌کند تا به اهداف خود برسد. در واقع گفت‌وگو پساشرق‌شناسی نسبت به انگیزه‌های فرهنگی، به ویژه در نزد مستشرقانی که به موضوعات هنری می‌پردازند، بی‌توجه است.

همه آنچه ذکر شد باعث نمی‌شود که با دیدی نقادانه به کتاب دیویس نپردازیم. در مواردی نوعی سطحی‌نگری در این کتاب به چشم می‌خورد چنان که ترتیب مثال‌های ذکر شده اتفاقی و غیرمنسجم به نظر می‌رسد. با آن که در برخی از فصول کتاب به تجارب هنرمندان خاصی پرداخته شده، در دیگر فصل‌ها مثال‌های ناهماهنگی نظیر تصویر «مرد مسلح» یا «ایمان» آورده شده، بدون آن که توضیحی درباره وجه ارتباط آنها با موضوع بحث ارائه شود. از سوی دیگر، مؤلف به ماهیت ساختگی بسیاری از نقاشی‌های استشرافی پی نبرده و آنها را واقعی پنداشته است. وی همچنین نقاشی‌های هنرمندانی نظیر عثمان حمدی، نقاش ترک، را که در

دایره کارهای مستشرقان نمی‌گنجد و طرح‌هایی شرقی است در کتاب خود آورده است.

نقطه ضعف دیگر کتاب دیویس آن است که وی برای نقد آرای ادوارد سعید به آثار خود او مراجعه نکرده، بلکه از نظریات منتقدان اصلی وی بهره جسته است. وی به ویژه نوشته‌های برنارد لوئیس و مارتین کرامر را مورد استشهاده قرار داده است. کرامر از حامیان اصلی این کتاب به شمار می‌آید و بارها از آن به عنوان سخن آخر در موضوع رد جریان پسا شرق‌شناسی یاد کرده است.

در همان زمان که کتاب دیویس در ایالات متحده دست به دست می‌گشت، کتابی در همین موضوع از رابرت ارویس، داستان‌نویس و مستشرق بریتانیایی، منتشر شد که مستشرقان و دشمنان آنان (۲۰۰۶ م) نام داشت. این کتاب نیز همانند کتاب دیویس نقطه تمرکز خود را بر نقد آرای ادوارد سعید قرار داده است.

اگرچه شرق‌شناسی استعماری با فعالیت‌های تسلیحاتی کشورهای استعمارگر و اقداماتی نظیر وضع قوانین استعمارآمیز همراه بود، اما این همه باعث نمی‌شود که دستاوردهای این جریان به طور کامل مورد غفلت واقع شود و تلاش‌های این مستشرقان در شناخت شرق و به خصوص جهان اسلام نادیده انگاشته شود. اما در جهان اسلام نیازمند نقد گفت‌وگو پسااستعماری هستیم که بیش از ۵۰ سال از عمر آن می‌گذرد. ما باید در مقابل جریان پسا شرق‌شناسی که به چارچوبی برای تقبیح خارج و تقدیس بی‌پایه داخل بدل شده، بایستیم.

منبع: الجزیره

* The Orientalists.